

La guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) des de l'Estat de Milà (i des del Consell d'Espanya de Viena)

AGUSTÍ ALCOBERRO*
Universitat de Barcelona

Resum

L'Estat de Milà, annexat a la Monarquia dels Habsburg de Viena pel Tractat de Rastatt (1714), va jugar un paper clau en la Guerra de la Quàdruple Aliança. A través de les ordres del Consell d'Espanya de Viena, el govern de Milà es va fer càrrec de les tasques de diplomàcia, espionatge, ordre públic i lleves i proveïments de tropes en un context polític molt complex, en què Felip V i Carles III d'Espanya, l'Arxiduc (l'emperador Carles VI), rivalitzaren de nou per l'hegemonia política.

Paraules clau: Guerra de Successió d'Espanya, Guerra de la Quàdruple Aliança, Felip V, Carles VI, Monarquia dels Habsburg, Estat de Milà, Història d'Itàlia (edat moderna).

Resumen

El Estado de Milán, anexo a la Monarquía de los Habsburgo de Viena por el Tratado de Rastatt (1714), jugó un papel clave en la Guerra de la Cuádruple Alianza. A través de las órdenes del Consejo de España de Viena, el gobierno de Milán se hizo cargo de las tareas de diplomacia, espionaje, orden público y levadas y aprovisionamientos de tropas en un contexto político muy complejo, en el que Felipe V y Carlos III de España, el Archiduque (el emperador Carlos VI), rivalizarían de nuevo por la hegemonía europea.

* Aquest treball s'inscriu en els projectes de recerca finançats pel Ministerio de Economía y Competitividad: «La política exterior de Felipe V y su repercusión en España (1713- 1740)» (HAR2014-52645P) i «Articulación del territorio y relaciones mediterráneas en la Cataluña de la época moderna» (HAR2015-64954-P).

Palabras clave: Guerra de Sucesión de España, Guerra de la Cuádruple Alianza, Felipe V, Carlos VI, Monarquía de los Habsburgo, Estado de Milán, Historia de Italia (edad moderna).

Abstract

The State of Milan, annexed to the Monarchy of the Habsburgs of Vienna through the Rastatt Treaty (1714), played an important role during the War of the Quadruple Alliance. Through the commands given by the Council of Spain of Vienna, the government of Milan took charge of diplomacy issues, espionage, public order and drafts and supply of troops in a very complex context, in which Philip V and Charles III of Spain, the Archduke (the emperor Charles VI), would compete for the political hegemony again.

Keywords: War of the Spanish Succession, War of the Quadruple Alliance, Philip V, Charles VI, Monarchy of the Habsburg, State of Milan, History of Italy (early modern era).

Per la seva posició estratègica, l'Estat de Milà jugava un paper clau en l'entramat de la Monarquia dels Habsburg de Viena d'ençà de la seva conquesta en plena Guerra de Successió d'Espanya (1706) i, sobretot, d'ençà del reconeixement de dret de la seva possessió pel tractat de Rastatt (1714). El govern efectiu sobre el territori corresponia al Consell d'Espanya, amb seu a Viena, i s'exercia mitjançant el governador – capità general i la Junta Secreta de Govern.¹ La funció de les institucions

1. Sobre el govern de Milà en el marc de la Monarquia dels Habsburg, vegeu: Marcello VERGA, «Il «sogno spagnolo» di Carlo VI. Alcune considerazioni sulla monarchia asburgica e i domini italiani nella prima metà del Settecento», dins C. Mozzarelli, G. Olmi coords., *Il Trentino fra Sacro Romano Impero e antichi stati italiani*, Il Mulino, Bolonya, 1985, pp. 203-261; Marcello VERGA coord., *Dilatar l'Impero in Italia. Asburgo e Italia nel primo Settecento*, Bulzoni, Roma, 1995; Antonio ALVAREZ-OSSORIO ALVARINO, «Restablecer el sistema: la Corte de Viena y el Estado de Milán (1716-1720)», dins M. Bona Castelloti, E. Bressan, P. Vismara coords., *Política, vita religiosa, carità: Milano nel primo Settecento*, Jaca Book, Milà, 1997, pp. 43-80; Cinzia CREMONINI, *Lo*

de govern milaneses, i el seu vincle directe amb el Consell d'Espanya, va esdevenir particularment rellevant durant la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720).

Quatre anys després del desenllaç de la Guerra de Successió d'Espanya, aquella nova contesa internacional va aplegar una àmplia coalició contra Felip V formada per l'Imperi, Gran Bretanya, les Províncies Unides i també, en aquesta ocasió, la França de la Regència del duc Felip d'Orleans. Els principals episodis bèl·lics es van produir a Sardenya, Sicília i les fronteres entre els regnes de França i d'Espanya (Guipúscoa-Navarra i Catalunya, on es va alçar, amb finançament i armament francès, la guerrilla dels Carrasquets).² Però el conflicte va afectar també indirectament tota la península transalpina.

En els anys de la contesa, a Milà se succeïren tres governadors: el comte Otto Ferdinand Traun, que es desplaçà a Nàpols el 1718, el comte Massimiliano Carlo de Lowenstein (que morí el 26 de desembre d'aquell any) i el comte Girolamo di Colloredo, que prengué possessió del seu càrrec el 18 de gener de 1719.³ Tots ells van actuar sota la tutela directa exercida pel Consell d'Espanya, i molt en particular per Ramon de Vilana-Perles, marquès de Rialp, secretari d'Estat i del Despatx Universal.⁴

Stato di Milano nel Settecento: il lungo tramonto dell'Antico Regime, dins A. Annoni, M. Ballarini, coords., *Storia dell'Ambrosiana. Il Settecento*, Cariplo-Laterza, Milà, 2000, pp. 1-53; Cinzia CREMONINI, «Riequilibrare il sistema: mutazioni e permanenze in Italia tra 1706 e 1720. Alcune considerazioni», *Cuadernos de Historia Moderna*, Anejos XII (2013), pp. 177-188.

2. Enrique GIMÉNEZ, «Conflicto armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña (1719-1720)», *Hispania*, LXVI/2, 220 (2005), pp. 543-600; Agustí ALCOBERRO, «Crisi i consolidació de la Nova Planta borbònica (1719-1735)», dins J. Albareda ed., *Una relació difícil. Catalunya i l'Espanya moderna (segles XVII-XIX)*, Base, Barcelona, 2007, pp. 233-259.

3. Archivio di Stato di Milano (ASM), Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 68. Governo 1718-1723. Governatore. Documents no numerats.

4. Sobre el Consell d'Espanya i l'anomenat «partit espanyol» a Viena, vegeu: Agustí ALCOBERRO, *L'exili austracista (1713-1747)*, Fundació Noguera, Barcelona,

Tot i que la gestió de l'exèrcit imperial corresponia al Consell de Guerra (Hofkriegsrat), l'abundosa documentació conservada a Viena i a Milà destaca el paper clau del Consell d'Espanya i del govern milanès en els temes vinculats a diplomàcia i espionatge (en especial pel que fa als estats italians), ordre públic interior i proveïment de les tropes.

En aquesta comunicació analitzem alguns d'aquests aspectes pel que fa al període de govern del comte Girolamo di Colloredo, i en especial mitjançant la seva correspondència amb el marquès de Rialp. Colloredo (Udine 1674 – Viena 1726) havia estat governador provincial de Moràvia, i es va mantenir en el càrrec de governador i capità general de Milà des de 1719 fins al 1725; de fet, la seva mort es va produir en el posterior viatge a Viena, on havia de ser nomenat virrei del Regne de Nàpols.

1. Milà, punt d'operacions de la Monarquia dels Habsburg a Itàlia: l'entramat polític i diplomàtic

En una carta datada a Viena el 2 d'agost de 1719,⁵ el marquès de Rialp donava compte al governador, comte de Colloredo, de la determinació imperial de «contener los desórdenes que se continúan en Italia a favor de los enemigos en levas y provisiones de guerra». Ho feia des de la convicció «que la activa comprensión de V.E. [Colloredo] y su

2002, 2 vols.; Virginia LEÓN, *Carlos VI. El emperador que no fue rey de España*, Aguilar, Madrid, 2003. Sobre Ramon de Vilana-Perles, marquès de Rialp, vegeu: Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perles i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*, Eumo editorial, Vic, 2000. La font més completa per a l'estudi de la Guerra de Successió a Catalunya, la postguerra i l'exili és Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, eds. J. M. Mundet y J. M. Alsina, Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, Madrid, 1997-2002, 4 vols.

5. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 177. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese de Rialp 1719. Document no numerat.

zelo sabrán dexar bien puesta la authoridad cesárea en Italia, aunque sea necesario el escarmiento».

L'estiu de 1719, en la que va ser la campanya determinant de la Guerra de la Quàdruple Aliança, el marquès de Rialp denunciava el paper del Ducat de Parma, del Gran Ducat de Toscana i de la República de Gènova com a presumptes afavoridors de la mobilització de lleves de soldats per a l'enemic, és a dir, per a les tropes de Felip V que continuaven combatent a Sardenya i Sicília.

Així, Rialp comunicava a Colloredo que el Consell Imperial, el màxim òrgan de govern àulic, havia decidit aleshores tancar per la força el Port de Liorna (Livorno), a la Toscana, ja que era una via constant d'accés de soldats i proveïments per a les tropes borbòniques espanyoles. Aquesta mesura, però, només podia ser efectiva amb l'ocupació militar de tot el territori toscà.

Rialp es feia ressò també de la voluntat imperial de castigar el duc de Parma, Francesc I (oncle i padrastre alhora d'Elisabet de Parma, l'esposa de Felip V), a qui acusava de col·laboracionisme amb el seu nebot polític:

Su Majestad [l'emperador Carles VI] quiere que se averigüe muy radicalmente aquello en que el duque de Parma ha obrado a favor de los enemigos, pues como más vezino al Estado comprehende debe ser más bien observado y escarmentado, por cuya consideración será conveniente que quando V.E. informe específicamente de lo que se sabe aver hecho este príncipe contra la causa de S.M., anticipe V.E. su dictamen libremente azia aquello que le parece más propio executar en satisfacción del agravio, y el modo de evitar a lo sucesivo iguales desatenciones.

Aquests retrets, que havien de donar lloc a decisions politicomilitars complexes, no eren, però, del tot nous i van tenir continuïtat fins més enllà de la fi de la contesa.

Així, en una carta anterior, datada el 22 de juliol,⁶ Rialp denunciava la «parcialidad de la corte de Florencia» amb l'enemic, o, el que és el

6. *Ibidem.*

mateix, «el disimulo de la corte de Florencia en apoyar a nuestros enemigos para sus reclutas y prevenziones, todo lo qual pide una constante satisfacción y el resarcimiento de nuestros daños».

L'escalada contra el Gran Ducat de Toscana va tenir una fita significativa en la carta que el general comte Stampa, cap de les forces austríaques, va adreçar al marquès Rinucini, secretari de Guerra de la Toscana, el 23 d'agost.⁷ El to i el contingut de la missiva són els propis d'una amenaça formal de declaració de guerra. Així, Stampa denuncia els

continuati abusi che ne Stati de Serenissimo Gran Duca si vanno facendo a favore de nemici dell'Imperiale e Real Corona, facilitando a medemi le leve di gente e il provedere di munizioni da guerra, attrezzi, imbarcazioni e quanto necessitano in Livorno con maggiore comodità di quella porebbero oggi giorno fare in Spagna.

En paraules d'Stampa, el Gran Ducat no només havia facilitat l'embarcament d'onze mil reclutes cap a Sardenya i d'una xifra inconcreta, però igualment important, cap a Sicília. També havia permès la introducció en terres de l'emperador de fulls impresos que cridaven a la deserció del soldats imperials –i ho hauria fet mitjançant prostitutes:

ha dato ardice a nimici per introdurre viglietti ni stati della M.S. esistenti in Lombardia per mezzo di femine stravertite per sovvertire ed indurre li soldati arrollati al cesareo real servizio alla diserzione, chiamandoli per terra di scurrezza a Livorno.

En aquest punt, Stampa feia referència al gruix de soldats desmobilitzats per la República de Venècia a la fi de la Tercera Guerra Turca (1718), molts dels quals s'havien integrat a les tropes imperials a la Llombardia o a la Pulla, al Regne de Nàpols.

7. *Ibidem.*

Per tot plegat, el general Stampa advertia el govern de la Toscana:

no dovrà meravigliarsi il Serenissimo Gran Duca di qualonque providenza che Sua Maestà stimerá proprio di prendere per indennizare la sua giustizia, rissarcire li danni alla medema causati e restabilire la sua cesarea real autorità contro attentati si pregiudiziali e sensibili.

Si Parma i Toscana eren acusades de col·laborar amb Felip V, a la neutral República de Gènova es jugava un complex joc d'interessos amb episodis diplomàtics, d'espionatge i de cors entre ambdós bàndols. La legació imperial era dirigida pel cònsol Bartolomé Mariconi, mentre la borbònica espanyola ho era per Vicente Bacallar y Sanna, marquès de San Felipe (l'autor dels *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*).⁸

Els conflictes que ens arriben mitjançant la correspondència de Mariconi, Colloredo i Rialp fan referència als problemes amb què es troben amb la República de Gènova tres barques capitanejades per corsaris de Carles VI. D'una banda, en diverses cartes redactades a partir del 18 de juliol de 1719⁹ s'informa de la detenció al port de la capital de la Ligúria del capità Joan Baptista Vidal, que hi havia fet entrar una tartana que havia obtingut en una acció de cors. A Gènova, Vidal va ser objecte d'un atemptat per part d'agents francesos, del qual va sortir il·lès. Mig any més tard, a la fi de febrer de 1720, Vidal es trobava de nou aturat al port lligur al capdavant de la galiota napolitana Rastit, a la qual els genovesos acusaven de contraban. Vidal lliurà un memorial a Colloredo en què deixava constància de la dramàtica situació que aleshores vivia la tripulació:

el capitán Juan Baptista Vidal, de la galeota napolitana que se halla en esta ciudad, me ha presentado el adjunto memorial, y como en él expone la

8. L'obra, impresa a Gènova el 1725, ha estat editada modernament per Carlos Seco Serrano a Madrid, Atlas, 1957.

9. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 177. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese deRialp 1719. Documents no numerats.

dificultad de mantener los 100 hombres que se refiere detenidos en Génova esperando la resolución sobre la presa del navío Rastit.¹⁰

D'altra banda, en una carta enviada a Viena el 5 d'agost de 1719 es dóna notícia del «nuevo lance sucedido en Córzega al capitán [Antonio] Martínez, que con bandera de S.M. corsea en aquellos mares [...] con las galeras de la República de Génova».¹¹

Finalment, el 26 d'agost s'informa de la presó a Gènova del capità Oleguer Sanç; el capità havia entrat a port amb una galiota que les autoritats genoveses van decidir lliurar a la legació borbònica espanyola, la qual cosa va suscitar importants protestes diplomàtiques per part imperial. Cal dir, però, que les mercaderies que duia la galiota havien estat prèviament traspassades al vaixell de Sanç, i que aquest es negà a retornar-les si no era per la força:

un secretario de la República [de Gènova] presentó una lista al agente de Su Majestad [Mariconi], especificándose en ella lo que faltava al bastimento enemigo y pidiendo diese orden al capitán Sans deviese consignarlo todo, y respondió el agente que el capitán Sans se negava a la restitución de la dicha ropa añadiendo que si la República la quería fuesse a tomársela al bordo de su bastimento usando de la sólita violencia.¹²

Una setmana després, el 2 de setembre, Colloredo informava a Viena d'una nota feta arribar per Mariconi en què aquest l'assabentava de l'alliberament de Sanç i de les possibilitats de recuperar la galiota en «ser injusto el proceder en este caso de los genoveses»:

el agente Bartholomeo Mariconi me avisa que había la República mandado soltar al capitán Sans y voi continuando los impulsos para que la misma

10. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 178. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese deRialp 1720. Document no numerat.

11. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 177. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese deRialp 1719. Documents no numerats.

12. *Ibidem*.

haga también restituyr la galeota que por su disposizi3n se ha entregado al c3nsul anjovino.¹³

D'altra banda, les notícies de moviments diplomàtics al voltant de Gènova són constants. El 20 de maig de 1719 Colloredo informa a Rialp d'una doble iniciativa per part del govern de Parma: «se me avisa de Génova hallarse un abate de Parma llamado Romualdo del Olio que continúa las conferencias con el Marqués de San Phelipe» i «haver llegado a aquella ciudad el Marqués Aníbal Escoti, que passa a Madrid con comisiones de su amo el duque de Parma».

Però no era només el govern parmesà l'objecte d'interès de la legació imperial a Gènova. En la mateixa missiva, Colloredo pot informar el seu corresponsal vienès de la presència a la capital lligur de «un tal monsiur Laserré, governante de Peteburg y Copenhagen, y pasa por la vía de mar a Madrid para dar qüenta al Alberoni del estado de sus comisiones con el zar y rey de Dinamarca».¹⁴

I, en paral·lel als diplomàtics, apareixen també personatges de perfil més fosc, destinats a actuar com a espies o confidents. Com és obvi, aquests generen dubtes i recels. Aquest és el cas que descriu Colloredo a Rialp el 20 de gener de 1720:

Haviéndome desde Génova escrito un tal abogado Antonio Muzu, que se dize noble de la ciudad de Castello, del estado eclesiástico, auditor general del príncipe de Mónaco, de que tenía que comunicarme algunas cosas importantes al cesáreo real servicio, tube por bien decirle en respuesta de su carta que viniese a esta ciudad, y haviéndolo executado puntualmente, después de haverme querido persuadir había hecho varios servicios que ha sabido provarlos m'e informado a viva voz de lo que tenía que decirme, yo no teniendo conocimiento del sugeto, y no pareciéndome subsistentes sus discursos, le obligué me diese por escri-

13. *Ibidem*. Anjovino: del duc Felip d'Anjou, o Felip V d'Espanya. Terme emprat en l'entorn austriacista.

14. *Ibidem*.

to quanto me decía, lo que ha executado según V.I. reconocerá por la adjunta memoria que passo a sus manos por si tuviera por conveniente ponerla en las de S.M. en el interín que quedo práctica la diligencia de venir en cabal conocimiento del concepto que se puede hacer de este sujeto y de sus intenziones.¹⁵

2. Milà, punt de reclutament i d'organització de la intendència i del finançament de l'exèrcit

Com ja hem esmentat, la direcció de les campanyes corresponia als comandaments militars, que depenien directament del Hofkriegsrat, o Consell Imperial de Guerra. Tanmateix, el Consell d'Espanya, mitjançant el Govern de Milà, havia d'organitzar la mobilització dels soldats i la intendència. Durant l'estiu de 1719 van ser freqüents les gestions per transportar les tropes d'infanteria cap a Sicília des del port de Gènova i també des de Sardenya. Cal dir que l'Imperi aportava les tropes de terra, mentre l'armada britànica en garantia el desplaçament i el control dels mars. La cavalleria, per la seva banda, s'hi va traslladar per terra des de la Ligúria i la Llombardia i fins a Nàpols, on l'administració virregnal es feia càrrec de l'embarcament. Tot plegat plantejava problemes tècnics i polítics. Però el maldecap primer era d'una altra mena. Ens referim als problemes de la hisenda.

En aparença, l'exèrcit imperial concentrava les despeses en la Caixa Militar a Itàlia, sota control del Hofkriegsrat, mentre que les gestions que depenien del Governador es finançaven a través de la Caixa de Guerra de Milà. A més, l'Estat de Milà es feia càrrec de les despeses de la seva pròpia defensa mitjançant la Contribució Diària; aquest import, tanmateix, no es podia destinar a tropes que es trobessin desplaçades en altres territoris. A la pràctica, però, la situació de les finances imperials va ser d'endeutament perpetu. Cal tenir en compte que, si més no sobre el

15. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 178. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese deRialp 1720. Document no numerat.

paper, la Caixa Militar havia de rebre aportacions dels prínceps italians, del mateix Papat (a causa del paper de Carles VI en la guerra contra els turcs) i fins i tot de França —d'acord amb els compromisos contrets en la formació de la Quàdruple Aliança. No cal dir que aquests ingressos no eren precisament regulars ni potser segurs.

Els greus problemes financers de les campanyes de 1718 i 1719 van provocar una reunió extraordinària del Consell Imperial a començament de gener de 1720, amb l'objectiu de fixar-ne una política més precisa davant la nova campanya militar que aleshores s'albirava. El marquès de Rialp, com a membre del Consell Àulic i secretari d'Estat del Consell d'Espanya, es va encarregar de comunicar les noves mesures al comte Colloredo, en una carta del 7 de gener de 1720, que resulta de gran interès.¹⁶

El Consell Imperial reconeixia que la situació de l'exèrcit imperial a Sicília resultava del tot dramàtica. Així, en paraules del marquès de Rialp, denunciava «el mal estado en que oy se halla el ejército dentro de Sicilia por falta de dinero y de almagazenes, expuesto a perezar por la miseria y por el abandono». Per aquest motiu, i amb l'objectiu de guanyar la guerra, el Consell fixava en dos milions i mig de florins les despeses de la Caixa Militar a Itàlia per a la campanya de 1720, i en la mateixa quantitat les despeses de la Caixa de Guerra de Milà. També aprovava diverses mesures per facilitar l'establiment de magatzems, les compres de material per a l'exèrcit i altres partides d'intendència.

Però el punt en què el marquès de Rialp feia més incidència en aquesta carta (probablement perquè en preveia les resistències de Colloredo) era l'ús dels ingressos de la Diària de Milà en despeses militars produïdes en altres estats d'Itàlia —la qual cosa era òbviament obertament inconstitucional.

Sense negar aquest punt, però, Rialp considerava que Colloredo i el general Nesselroth, cap de l'exèrcit imperial, podrien aconseguir-ho si actuaven «muy reservadamente», «diestramente y baxo el mayor disimulo»:

16. *Ibidem.*

Esta inteligencia reservada entre V.E. y el general Nesselroth, con expedir V.E. inmediatamente y como de sí mismo los órdenes a la Comisaría General del Estado hará que no se penetre al público el impulso de las disposiciones, y se evitarán los vulgares discursos por el derecho y uso restrictivo de la Diaria Contribución, que en otro tiempo tendrá mayor lugar.

En última instància, Rialp destacava la situació extrema en què es trobava la hisenda i l'exèrcit («el mal es extremo, y es necesario que sea el remedio extremo») i recordava que, al capdavant, estaven en joc l'autoritat i el prestigi imperials, motiu pel qual calia aplicar les mesures aprovades pel Consell de manera immediata. En cas contrari,

en esta contingencia, peligro visible se aventura la empresa, se debilita el honor de las Armas, quedan expuestos el cesáreo nombre, el concepto de su ministerio en todas partes y el amor común de los vasallos, a la disminución del crédito, principalmente en el ánimo de los aliados que reputarán de inútil la alianza con S.M. al ver que le faltan hasta las facultades de socorrer sus propias tropas.

Les propostes del Consell Imperial van donar lloc a una àmplia reflexió per part del governador Colloredo, que es concreta en una carta enviada el 12 de febrer de 1720, un mes després de l'anterior.¹⁷ Colloredo l'adreça al marquès de Rialp i també al president del Consell d'Espanya a Viena, l'arquebisbe de València, Antoni Folch de Cardona.

Des del coneixement que dóna la proximitat, Colloredo qüestiona que els prínceps d'Itàlia col·laborin puntualment en els pagaments. Per fer-ho, «convendría se pasasse a apretarlos por la fuerza», afirma, però tot seguit reconeix que «si se hubiesse de practicar este acto no tengo yo la autoridad de poder ordenar su ejecución».

D'altra banda, Colloredo planteja seriosos problemes a la substracció dels ingressos de la Diària de l'Estat de Milà. Curiosament, però, no ho

17. *Ibidem*.

fa des d'un punt de vista tècnic, perquè, segons afirma, «he pensado un expediente con el qual, prescindiendo de las formalidades del mismo oficio, procuraré que el secreto quede con la mayor reserva por quanto pudiere depender de mi cautela».

El problema fóra, com sempre, la manca de capitals suficients. Segons Colloredo, l'extracció de diners tindria un límit tangible que en cap cas es podia superar: el pagament de les forces que es trobaven al mateix Estat de Milà i que, sense pagues regulars, serien un motiu de desordre:

como que las dichas tropas que están en Lombardía son alojadas en lugares cerrados y casernas, faltándoles el Diario Socorro, quedarían con el solo pan de munición, succederían los desconciertos e inconvenientes que siempre en semejantes casos acaecen.

3. La fi de la guerra i el futur del cardenal Alberoni

Les darreres cartes esmentades entre Colloredo i Rialp es produïen, però, quan la contesa s'acostava a la seva fi. Felip V havia signat el 5 de desembre de 1719 el decret de desterrament del cardenal Giulio Alberoni, que fins aleshores havia estat el seu home fort, i a qui responsabilitzà del fracàs de les empreses de Sardenya i Sicília. Un mes i mig després, el 20 de gener de 1720, el monarca espanyol s'adherí a la Quàdruple Aliança. El maig es posà fi a les hostilitats a les dues illes, i les tropes borbòniques espanyoles van ser-ne evacuades.

Per la seva banda, Alberoni abandonà Madrid l'11 de desembre de 1719 i es desplaçà a França a través de Catalunya, on va patir encara l'atac de la guerrilla austriacista al malpàs de Trentapasses, prop de Tordera, el 26 de desembre.¹⁸ El 9 de gener era a Montpeller, i el 8 de febrer

18. Alberoni «fue precisado a entrar en Aragón y atravesar toda Cataluña, no sin gran riesgo porque, advertidas unas partidas de gente desmandada, que capitaneaba el nombrado Estudiante de San Pol, se apostaron en los desfiladeros nombrados Trentapassos, cerca de Tordera, entre Hostalric y Girona, pero no llegaron a tiempo, y este accidente le libró de mayor peligro. Con todo, hubo de montar a caballo por

embarcava a Antibes, amb destinació a Sestri de Levante (República de Gènova), on va arribar tres dies més tard. El seu objectiu aleshores era arribar a Parma, d'on era originari.

En aquest punt, la correspondència de Colloredo i Rialp manifesta d'entrada una radical desconfiança envers la totalitat d'estats implicats en la contesa, i en particular dels suposadament aliats. En una carta datada el 3 de gener de 1719,¹⁹ el governador de Milà expressa a Viena les seves suspicàcies davant la suma dels nous esdeveniments:

el crecimiento tan considerable de tropas que se haze en Francia y un armamento marítimo que por el actual sistema de una guerra con la España le considero inútil; la ida del marqués Escoti a la corte de París (ministro confidente del duque de Parma); la improvisada salida del cardenal Alberoni de Madrid para Italia, que viene confirmada esta noticia por el mismo Monsiur de Chavingni [...], y el aviso que comuniqué a V.S.I. en 23 de diciembre que me comunicó el cónsul Weley de Liorna que el secretario de Guerra Ranucini, que lo es del Gran Duque, baxo el especioso motivo de salir a divertirse a la campaña se había transferido a las cortes de Turín y Parma, y que al bolver sobre el confín de la Toscana también había tenido un congreso con dos sugetos venecianos; combinadas todas estas cosas juntas han hecho concebir en mi idea sospechosos pensamientos de que pueda haverse formado entre todos los nombrados algún otro sistema.

evitar mayor riesgo, abandonando parte del equipaje. Esto sucedió en 26 de diciembre entre 1 y 2 de la tarde». (CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, IV, p. 667-668); «Prosiguió su viaje, y antes de llegar a Girona fue atacado de unos miqueletes, y a no llevar tan buena escolta, le hubieran cogido y hecho pedazos, porque estaban muy mal con él los catalanes, porque durante su ministerio se había conquistado a Barcelona y sujetádose lo más de aquel país. En este encuentro le mataron un criado y dos soldados del rey. El cardenal, saliendo de su calesa, llegó a pie a Girona disfrazado, entró en Francia con pasaporte del Cristianísimo» (Bacallar, any 1719).

19. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 178. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese de Rialp 1720. Document no numerat.

En aquest sentit, Colloredo denuncia que

al paso que la corte de Parma quiere persuadirnos que la salida de Alberoni de España es por preliminar de la buena intención de querer el duque de Anjou ajuste de pazes con los aliados, no conforma a esta intención los avisos replicados que se tienen del calor con que continúan sus prevençiones para la guerra.

Tanmateix, la desconfiança sobre l'actuació dels aliats durà pocs dies. En una carta del 6 de gener de 1720,²⁰ el cònsol imperial a Gènova Bartolomé Mariconi informava el governador de Milà de les gestions que el Regne de França i el Papat estaven fent també contra Alberoni, que és definit com

un uomo di tanto pregiudizio in un luogo atto per rinovare col tempo tutta sorta di cabale ed intrichi, sul riflesso che qui vi aveva modi, e mezzi, di ripigliarli a suo capriccio perche averà parziale la magior parte della nobiltà.

Així, francesos, segons Mariconi, imperials i pontificis compartien en aquell moment l'objectiu de «spogliare esso Cardinale dell capello, affine divenderlo abbietto e levarli la chimera di rissorgere, ed a qualonque Principe la noglia di riceverlo al suo».

Tanmateix, Alberoni va poder restar, de manera discreta, en terres de la República de Gènova en els anys següents, i fins i tot va poder vindicar un cert paper com a cardenal en el si de l'Església romana a partir de la mort de Climent XI, el 1721.

4. Milà i els exiliats de Sardenya

L'administració imperial milanesa és un testimoni proper dels moviments humans produïts pels canvis de govern als diversos regnes

20. *Ibidem*.

d'Itàlia. Amb la conquesta del Regne de Sardenya per part de Felip V, el govern de Milà va haver d'acollir el 29 de desembre de 1717, encara sota el govern del comte Massimiliano Carlo de Lowenstein, dos alts funcionaris del govern d'aquella illa. Es tracta de Josep de Montsalve, que havia estat secretari del marquès de Rubí al virregnat de Sardenya, i de Josep de Pedrosa, que n'havia estat oficial. Ambdós van ser destinats provisionalment a la Secretaria de Guerra de Milà «mientras se ofrece ocasión de acomodarles proporcionadamente al mérito que han contraído».²¹

Desconeixem el nombre d'exiliats civils sards que van haver d'abandonar l'illa en ocasió de la seva conquesta per Felip V. En tot cas, no degué ser una xifra menor. És natural, doncs, que molts d'ells, refugiats a Milà i en altres territoris de Carles VI, demanessin ajudes per al retorn amb la recuperació de l'illa per part dels aliats. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que amb la fi de la guerra Carles VI va bescanviar amb el duc de Savoia, Víctor Amadeu II, el domini efectiu de Sardenya pel de Sicília, tot modificant els acords presos per les Paus d'Utrecht i Rastatt.

Altre cop l'administració milanesa en dóna compte. Així, Colloredo informava Rialp el 9 de setembre de 1719²² que havia enviat a l'almirall de l'armada britànica George Byng, que es trobava a Gènova,

el pliego que V.S.I. me acompaña en carta del 30 del caydo que contiene las listas de los sardos que han sacrificado sus casas y familias por seguir a S.M. y el Regio Despacho para que [...] les dé embarco en el transporte de las tropas y los atienda.

Malgrat que hem fet diverses gestions, no hem accedit a aquestes llistes, que sens dubte han de ser de gran interès.

21. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 105. Ufficiale Prov. Generali. Segretari Cancellieri Coadiutori. Documents no numerats.

22. ASM, Atti di Governo, Uffici e Tribunale Regi parte antica. Pezzo 177. Carteggio Ministeriale alla Corte. Marchese deRialp 1719. Document no numerat.

El tema reapareix el gener de 1720 en una carta de Colloredo a Rialp. El governador de Milà es feia ressò de diversos sards que no havien estat inclosos a les primeres llistes, i sol·licitava que el Consell d'Espanya retirés els ajuts a alguns aristòcrates que havien restat a Viena, entre els quals esmenta els fills del marquès de la Guàrdia. Només d'aquesta manera, afegia, es podria repartir «lo librado a ellos entre estas pobres gentes».